

MEKÂN PLANLAMA ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİM KAPSAMINDA İZMİR KENTİNİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARININ İRDELENMESİ

Neslihan, YALINIZ KOÇ
nesliyaliniz@gmail.com

Gülner ÇEVİKAYAK
gulnurvuruskan@gmail.com

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinde, sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretimden esnek üretime, modernist düşünceden post-modernist düşünceye geçiş ile birlikte yaşanan dönüşümde ulus devletler yeniden yapılandırılmaktadır. Bu yapılandırmada devletin bürokratik yönetim biçimi yönetimsel yönetim biçimini alırken, devletin ekonomik ve toplumsal alana müdahale aracı olarak planlama anlayışı da değişime uğramaktadır. Sivil toplum merkezli yaklaşımlar tarafından yeni oluşmakta olan planlama kültürü, toplumun yönlendirilmesinde araçsal rasyonalitenin yol gösterici olmaktan çıktığı, yerini iletişimsel rasyonaliteye bıraktığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bağlamda mekânsal planlamadaki anlayış değişimi ise stratejik mekânsal planlama olarak adlandırılmaktadır.

Ülkemizde iktisadi planlama alanında 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi Kontrol Kanunu ile gündeme gelen stratejik planlama anlayışı mekân planlama alanında da henüz açıklığa kavuşturulmuş değildir. Stratejik mekânsal planlama Kentleşme Şurası toplantılarında ve bu toplantılar sonrasında yayınlanan Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2014) ile gündeme gelmiş, 644 sayılı Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile mevzuatımıza girmiş olup KENTGES'in 1 No'lu hedefi olan "Mekansal Planlama Sisteminin Yeniden Yapılandırılması" kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde çalışmaları sürdürülmektedir. Mekansal Planlama Sisteminin Yeniden Yapılandırılması çalışmaları sürdürülürken İzmir kenti için değişen yasal mevzuatlar kapsamında planlama çalışmaları da aynı paralellikte devam etmektedir. Bu kapsamda hazırlanacak olan bildiri, ülkemizde değişmekte olan planlama anlayışı bağlamında İzmir kentini kapsayan üst ölçekli mekânsal planların planlama anlayışı sorgulanarak elde edilen sonuçlar mekân planlamanın geldiği aşama açısından tartışılacaktır.

MEKÂNSAL PLANLAMA ANLAYIŞINDA DEĞİŞİM

Planlama kavramına yönelik birbirine benzer pek çok tanımlama yapılmaktadır. Genel olarak planlama, geleceğe yönelik istenilen hedefe ulaşmak amacıyla, sistemli eylem programları hazırlama sürecidir (Ersoy, 2012a). Plan kendisini oluşturan iki unsurla tanımlanmaktadır. Bunlar, ulaşmak istenilen amaç yani proje ve amaca ulaşmak için gerekli düzenlemeler yani araçlardır.

Planlamada geleceğe yönelik bir fikrin nasıl uygulanacağına ilişkin bir görüşün olması gerekir ki bu kapsamda planlama, kuramsal bilginin sistemli bir biçimde eyleme uygulanmasıdır (Friedman, 1987). Planlama kavramı en geniş anlamıyla üç temel özelliği içermektedir. Bunlar, "geleceğe yönelik bir tasarım olması, belirli hedef/amaçlara ulaşmak için yapılması, sistemli bir eylem dizgesi oluşturması" dır (Ersoy, 2012a, s.10).

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

Planlama bir teknik olarak değerlendirildiğinde, geleceğe bakılarak, gözlenen seçenekler arasından uygun seçimlerin yapılması ve bunların uygulamaya konulması sürecidir. Bu da gerekli kaynakların bu amaç için ayrılmasını gerektirir. Bu doğrultuda da planlamanın biçimi ve özüne yönelik kuramsal çerçeveler oluşmuştur.

20.yüzyılda kentlerin karmaşıklaşması ve bunun sonucunda oluşan yeni sorunlara fiziksel planlamaya dönük eylemlerin yanıt verememesi nedeniyle yeni bir planlama anlayışı olarak kapsamlı planlamanın temelleri atılmıştır. 1960'lı yılların sonuna kadar kentsel mekânın biçimlendirilmesinde kullanılan kapsamlı planlama anlayışında küreselleşme sürecinde yaşanan değişimden etkilenmiştir. Bu değişim sürecinde kapsamlı planlama anlayışının yerini yapısal plan olarak da adlandırılan stratejik mekânsal planlama anlayışı almıştır.

Kapsamlı Planlama Yaklaşımı

Kent planlama yaklaşımları içerisinde en uzun süre gündemde kalan ve temel ilkeleri ABD'de Şikago Üniversitesi'nde bir grup planlama uzmanı tarafından geliştirilen kapsamlı akılcı planlama (rational comprehensive planning), 20.yüzyılın başlarına kadar Batı dünyasının en yaygın biçimde uyguladığı planlama yaklaşımıdır (Ersoy, 2012b). Ersoy (2012b), Black'in kapsamlı planı, bir yerel yönetim birimi tarafından hazırlanan ve o yerleşmenin fiziksel gelişimine ilişkin kararların alınmasında başvurulacak siyasa rehberi, Kapsamlı Plan kavramının önde gelen isimlerinden olan T. J. Kent, Jr.'ın ise kapsamlı planı yerleşmenin arzu edilen fiziksel gelişmesini sağlamaya yönelik olarak yerel yönetimlerin yasama organının öngördüğü siyasaları ortaya koyan resmi bir belge şeklinde tanımladığını belirtir. Kapsamlı Plan, geleceğe yönelik istenilen durumun bir bütün olarak resmedildiği bir çalışmadır. Kapsamlı planlama ile tüm alternatifler ve bunların olası sonuçları incelenerek, bunlar içinden önceden belirlenen hedef ve amaçlarla en uyumlu olanların seçildiği varsayılmaktadır (Chamhis, 1979). Kapsamlı planlama ile akılcı bir karar alma sürecinin uygulandığı, nesnellüğün öne çıkarıldığı, geniş kesimlerin çıkarlarını savunan bir kamu yararı anlayışının benimsendiği, sorunların bütünsel bir çerçeveden ele alındığı, politikanın mümkün olduğunca dışlanmaya çalışıldığı mekanik ve teknik bir süreç anlatılmaktadır (Ersoy, 2012b).

Kapsamlı Planın temel özellikleri, **kapsamlı, genel ve uzun erimli** olmasıdır (Ersoy, 2012b; Şengül, 2012). Bu özellikleri kısaca açıklamak gerekirse, yerleşmenin belirli bir bölümünde değil, bütününde fiziksel gelişmeyi etkileyen tüm işlevsel unsurları kapsaması, planın siyasa ve önerilerinin yerleşmenin tümüne yönelik olarak geliştirilmesi, planın güncel sorunlara çözüm aramasının ötesinde 15-20 yıllık bir dönemdeki değişimi / dönüşümü öngörebilmesi, yerleşmenin fiziksel gelişimine odaklanması, bunu toplumun hedefleri ile toplumsal ve ekonomik siyasalarına uyumlu olarak yapmasıdır (Ersoy, 2012b). Planlama kurumları kentsel süreçlere yön verirken çok sayıda kurum ve aktör arasında eşgüdüm sağlama görevi de üstlenir. Bu yaklaşımın temelinde ise kamu yararı kavramı vardır. Plancılardan böyle bir merkezi konumdaki meşruiyetini ise kamu yararının gözeticileri olduklarına yönelik inançtır (Şengül, 2012).

Planlamanın doğuşunda piyasanın her düzeyde yarattığı kaos ve karmaşanın düzenlenmesi kaygısı temel belirleyicidir. Bu bağlamda planlama ve piyasa arasında birlikte yaşama zorunluluğu ile gerilim ve çelişki bir arada bulunmaktadır. Plancılar piyasa karşısında planlamanın düzenleyici rolünü önemserken, piyasa karşısında planlamanın ağırlığını arttırmayı temel ilke olarak benimsemişlerdir. Uzun vadeli ve kapsamlı bir planlama anlayışı olmadan piyasanın yarattığı kaosun önüne geçilemez. Kapsamlı planlama yaklaşımı, toplumsal ilişkilerin ve mekânsal yapıların bilimsel araçlar ve teknikler kullanılarak analiz edilebileceğini ve bu çerçevede sorunların ve çözüm önerilerinin teknik bir süreç içerisinde

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

belirlenebileceği iddiasındadır. Bu bağlamda hazırlanan planlar ve sonuçları önceden kestirilebileceği önerilir (Şengül, 2012).

Planlama sürecinin birbirini izleyen bir dizi alt süreci vardır. Bunlar, amaç ve hedeflerin tespiti, amaçları gerçekleştirmeye yönelik alternatiflerin tespiti, her alternatifin neden olacağı sonuçların belirlenmesi, alternatiflerin karşılıklı değerlendirilmesi, alternatifler arasından bir tercih yapılması, uygulama aşaması ve uygulamaya yönelik geri besleme sürecidir (Friedman, 1987). Bu tür bir planlama süreci teknik bir süreç olarak yukarıdan aşağıya tanımlanan bir niteliğe sahiptir. Liberal anlayışın kentlerin biçimlenmesinde bireysel çıkarları ön plana çıkarmasına bir tepki olarak kapsamlı planlamada ortaya çıkan temel kaygı kamu yararının korunmasıdır. Şengül (2012), kapsamlı planlama anlayışını, gerek devlete bakışı, gerek plancuların toplum üstü ve rasyonel aktörler olarak uzun erimli ve toplumun genel iyiliğine hizmet eden kararlar alan kişiler olarak tanımlanmasını, gerekse kamu yararının kavranışı itibarıyla Weberci paradigmanın sınırları içinde değerlendirilebileceğini belirtir. Weberci paradigma, toplumsal süreçlerin merkezine devleti yerleştirmektedir. Kapsamlı planlama anlayışının toplum içindeki çelişkilerden bağımsız siyasa yapma gücüne sahip devlet anlayışı vardır. Bu bağlamda “planlama kurumu devlet aygıtının stratejik bir parçası olarak toplumdan bağımsız bir biçimde işlev görmektedir” (Şengül, 2012:68). Siyasetle bürokrasi arasındaki ayrım kapsamlı planlama anlayışı içinde kendini göstermektedir. Kapsamlı planlama anlayışı, planlama sürecini siyasetten arındırılmış bilimsel ve teknik bir sürece indirgerken bu ayrımın altını çizer. Bu anlayışta, plancuların karar üretme sürecinde bilimsel bilgi ve tekniğin ışığında hareket ederken siyasal süreçlerin dışında olmaları gerekmektedir.

Kapsamlı planlama yaklaşımının temel üstünlüğü basit olmasındadır. Süreç tasarımının kavranması kolay ve yararlanılan çözümlene teknikleri sosyal bilimlerin standart uygulamalarıdır. Her planlama etkinliğinin amaç, araç, karşılıklı ödün ve eyleme yönelik temel konuları bir araya getirdiğinde geniş bir uygulama alanı vardır (Ersoy, 2012c). Ancak bu özellikleri kapsamlı planlamayı eleştirilerden korumaz. Günümüzde kapsamlı planlama yaklaşımına yöneltilen eleştirilerin odağında, devletin yönetim biçiminin bürokrasiden yönetişime geçilmesiyle birlikte bu değişime ayak uydurması ve yerelleşmeyi merkeze alması gerektiği yer alır.

Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımı

1980’lerin sonları ve 1990’larda kentler, kent-bölgeler ve bölgeler için stratejik yaklaşımlar, çerçeveler ve perspektiflerin revaçta olmasıyla birlikte bu süreçte geleneksel planlama yöntemlerinin büyük kentlerdeki sorunlar karşısında yetersiz kalması gerekçe gösterilerek planlama alanının gündemine daha esnek bir yaklaşım olarak tanımlanan stratejik mekânsal planlama getirilmiştir (Gedikli, 2012). Mekânsal planlama yazınında stratejik mekânsal planlamanın gündeme gelmesine paralel olarak rekabet ve çevre politikaları da öne çıkan konular olmuştur. Bu bağlamda küreselleşme sürecinin kavramı olarak rekabet edebilirliğin mekândaki yansıması ise kentlerin / kentsel bölgenin ve ya bölgenin rekabet edebilirliği ya da rekabetçi koşullarla donatılması şeklinde olmaktadır.

Mekân planlama küreselleşme sürecinde yarışan kentler, rekabetçi kentler konusunu gündemine alırken diğer taraftan yükselen bir konu olarak yerelle özgü değerleri korumak ve çevre politikaları da önem kazanmıştır. Diğer taraftan kentsel alanların yeni örgütlenme biçimleri de değişmektedir. Kentsel ölçek bölgesel, ulusal ölçeği aşarak doğrudan uluslararası ölçeğe çıkabilmektedir. Bu bağlamda da kentlerin uluslararası ölçekte rekabet edebilirlik koşullarıyla donatılması ve planlama süreçlerinin de buna uyumlu olması gerekmektedir. Stratejik mekânsal planlamada bir taraftan küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı yeni dinamikler etkili olurken diğer taraftan post-modernist düşüncenin hakimiyeti

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

ile birlikte planlama yatay ilişkilerin kurduğu iletişimsel bir faaliyet haline dönüşmüştür. Modernist dönemin araçsal akılcılık paradigmasının karşısında iletişimsel akılcılık paradigması ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede de stratejik planlama hem küreselleşme sürecindeki gelişmelere yanıt verebilmesi, hem de post-modernist anlayışın ortaya çıkardığı gereksinimlere olanak tanınması nedeniyle öen çıkan planlama anlayışı olmuştur.

Oluşmakta olan planlama kültürü mekânsal planlamayı, daha yenilikçi bir pratik, daha az kural koyan, daha fazla girişimci, genişleyen kapsamına sürdürülebilirlik perspektifini katan, ölçeğini mahalleden çok uluslu seviyelere kadar çıkaran, büyümeyi ve kentin kendi gücünü dikkate alan, farklılıklara saygı duyan, sivil toplumun kritik rolüne önem veren, bütünleşik kentsel gelişme planının imkansızlığından hareketle stratejik bir odak benimseyen, paydaşlar arasında işbirliğine dayalı eylem planlamasını çok daha iyi geliştirebilen mekânsal planlamanın müzakere edilmiş yönetimi / yönetişimini dikkate alan bir faaliyet olarak görmektedir (Göksu, 2008).

Tekeli (2009), gelinen süreçte dünyada yaşanan sanayi toplumundan bilgi toplumuna, fordist üretimden esnek üretime, ulus devletler dünyasından küreselleşen dünyaya ve modernist düşünceden post-modernist düşünceye geçiş ile birlikte yaşanan dönüşümde siyasal gücün ve siyasal iyyinin oy çokluğuyla belirlenmesi ve temsil esasının varlığının iyi işleyen bir demokrasi için yeterli olmadığını, artık demokrasinin çoğulcu nitelermeleriyle birlikte kullanıldığını belirtir. Bu süreçte tek özneli, merkezi bir hiyerarşik işbölümü içinde araçsal rasyonelliği ön plana alan, kaynakları ve yetkileri kendinde toplayan **yönetimden**, önceden belirlenen bir iyiye doğru değil, insan haklarına dayalı performans ölçütleri gerçekleştirerek, çok aktörlü, desantralize, ağsal ilişkiler içinde, iletişimsel bir rasyonelite anlayışında, toplumdaki aktörleri yapabilir kılan, yönlendiren, kaynakların yönlendirilmesini kolaylaştıran **yönetişim** biçimine geçiş yaşanmaktadır. Toplumı yönlendirmede sorumluluk dengesi devletten sivil topluma doğru kaymaktadır. Tekeli (2012), bu süreçte araçsal rasyoneliteden destek alan kapsamlı planlama yaklaşımının bütünlük anlayışının dayanağı kalmadığını ve bunun da ciddi bir meşruiyet sorunu yarattığını belirtir.

Yeni bir planlama yaklaşımının önerilebilmesi için ise öncelikle geçmişteki planlama yaklaşımlarının başarısızlığından ders almak, planlama kavramının dayandığı temel kabullerdeki değişimlere açıklık kazandırmak gerekir. Bu bağlamda yeni planlama paradigmasını etkileyecek önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Demokrasi ve yönetim anlayışındaki değişme (yönetişim) ile birlikte izin verici bir planlama yaklaşımına geçiş yaşanmakta, plan bir süreç haline gelmekte, sonuç vurgulu bir planlamanın yerini süreç vurgulu bir planlama almaktadır. "Yeni planlama yaklaşımının uzun erimli kaygılarının esas yönlendiricisi stratejik planlar olacaktır" (Tekeli, 2012:31).

Göksu (2008), stratejik planlamanın anahtar terimlerini, **aktif katılım, açık diyalog, hesapverebilirlik, işbirliği, uzlaşma** şeklinde sıralayarak, stratejik planlamanın geleceği etkileyecek potansiyel gücünü yönetim kültürünü değiştirme kapasitesinde ve yasalarla saptanmış araç ve süreçleri etkilemesinde bulunduğunu belirtir. Stratejik planlamanın beş temel özelliği şöyledir: Stratejik planlama seçici ve sorun olan konulara yönelmekte, mekân ve yer kavramlarını hedefleyerek ilişkilere ve sürece odaklı, objelere ve işlevlere odaklanmanın yanı sıra sürece de odaklı (idareler arası yatay entegrasyon, mekânsal ölçekler arası dikey organizasyon vurgusu), vizyon oluşturma sürecine sahip, eylem yönelimlidir. Klasik planlama anlayışında harita olmadan plan üretilemezken, stratejik planlama anlayışı ilişkisel coğrafya anlayışı ile temellendirilir. Bu bağlamda toplum, zaman-mekân kavramsallaştırması açısından diğer planlama paradigmalarından farklılaşmakta, iki temel özelliği ön plana çıkmaktadır: **Ökltigil mekân kavramsallaştırmasının terk edilmesi-** ki bu durumda zorunlu olarak dilinin değişmesi gerekir ve **kamu yararını gündemden düşürmesidir.**

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

Tablo 1 Kapsamlı Planlama ve Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımlarının Karşılaştırılması (Gedikli, 2012, s.280; Ersoy, 2013)		
	<i>Kapsamlı Planlama Yaklaşımı</i>	<i>Stratejik Mekânsal Planlama Yaklaşımı</i>
Sorumlu Örgüt/ Kurum	Belli bir hiyerarşi içinde, kamu kurumları tarafından yapılır/yaptırılır.	Bir kamu kurumu veya özel kurum tarafından eşgüdüm sağlanan, ancak aşamalarda yatay ve eşit koşullarda çalışana görsel bir örgütünü birliği ile üretilir.
Yasal Statü	Mekânsal planlamaya ilişkin yasalar temel alınarak hazırlanır; dolayısıyla yasal bağlayıcılığı vardır.	Yasal bağlayıcılığı olmak zorunda değildir; gönüllü bireyler olarak yapılabilir.
Plan Formu	Arazi kullanımlarının alansal dağılımlarının, biçimlerinin, belirlendiği plan ve eklerinden oluşur, temel amaç fiziksel gelişimin denetlenmesidir.	Mekânsal olmak zorunda olmayan, ancak mekânsal gelişimde doğrudan veya dolaylı etkisi olan çok sektörlü strateji ve hedefleri içeren yazılı belge ve ana stratejileri gösteren genel bir fiziksel şemada oluşur—temel amaç hem fiziksel hem de fiziksel olmayan gelişimle ilgilidir.
Plan Sınırları	İdari sınırları içinde yapılır.	İdari sınırlar aşılabilir. Çünkü mekândaki ilişkiler (kurumsal / sektörel) idari sınırların ötesine geçebilir.
İçerik	Fiziksel gelişimi esas alır; diğer Sektörler dolaylı şekilde içerilebilir.	Fiziksel, sosyal, ekonomik, kültürel, örgütsel gelişim konuları birbirini tamamlayan şekilde içerilir.
Zaman Sınırı	Arazi-kullanım kararlarının uygulanması için uzun-erimli Planlama anlayışesastır.	Vizyon uzun-erimlidir. Ancak bu vizyon referansla sürekli proje önerisi geliştirilebilir—yanı sıra zaman sınırlı projenin içeriğine göre değişmektedir.
Gösterim ve Plan Dili	Plan raporu önemi olmasına karşın planlama kararları ve plan lejantında yer alan mekânsal kullanım ile ilgili tüm başlıkların plan üzerinde ölçüğüne uygun biçimde gösterilmesi öngörülür.	Esas olan plan raporu olduğu için gösterim ve plan dilinde sadece tematik olup/yönelim ve eğilimlere ilişkin ana kararlar ölçek kaygısı taşıyan maksimum şemalar biçiminde gösterilir.
Temel Hedef	Fiziksel gelişimin düzenlenmesi ve denetim altına alınması hedeflenir.	İletişim/bilişim ve ulaşım yapıları sağlanması, yerli ve yabancı sermayenin teşvikine yönelik stratejilerle kentsel rekabetçiliğin artırılması; sürdürülebilirlik ilk esine uyumlu şekilde, yereldeğerler koruyarak kentsel ve çevresel yaşam kalitesinin yükseltilmesi

Stratejik mekânsal planlamada planın içeriği kadar planlama sürecinin nasıl örgütleneceği de önemlidir. Bu kapsamda iki üründen söz edilebilir: plan (kent gelecekteki mekân organizasyonunu gösteren fiziksel harita ve eki politika belgesi) ve planlama süreci (plandan etkilenen ve planı etkileyenlerin beraber çalışabilmelerine olanak tanıyan). Stratejik mekânsal planlama üzerine yapılan farklı tanımlara göre öne çıkan başlıklar, **uzun bir dönem için planlama gereksinimi, kapsamlılık, etkileşim, çok aktörlülük, süreç odaklılık ve karşılıklı bağlantılılıktır**. Bu kapsamda stratejik planlamanın planlama süreci için anahtar kavramları aktif sosyal bir süreç, yerel kurumsal kapasite artırımı, koalisyon, paydaşların

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

geniş katılımı ve etkileşim, plan için anahtar kavramları gerçek bir analiz, vizyon kurgulama, genel mekânsal gelişim çerçevesi, sınırlı sayıda strateji alanı, eyleme yönelik olma ve izleme-değerlendirmedir (Gedikli, 2012). Mekânsal stratejik planın standart bir gösterimi yoktur. Farklı yerler için üretilen stratejik planların farklı gösterimlerinin olması planın yere özgü olma özelliğini vurgulamaktadır.

Stratejik mekânsal planlamanın üç temel boyutu ve açılımları şöyledir: Birincisi **bağlamsal boyutu**, temel bileşenlerini müzakereci demokrasi eğilimlerinin belirlediği yeni karar alma süreçleri ve küresel düzenin yeni zaman-mekân anlayışı oluşturur. İkincisi **örgütsel boyutu**, planlamanın etkileşimli, iletişimsel bir faaliyet olarak görülmesi, üçüncüsü ise **yeni amaç ve standartlar boyutu** küreselleşmenin etkisiyle yeni çok boyutlu amaçların belirlenmesidir.

Stratejik mekânsal planlamanın amaçları yalnızca içeriğe yönelik değil, karar alma/uygulama/izleme-değerlendirme aşamalarının tüm paydaşları içerecek şekilde tasarımı da içerir. Ayrıca küreselleşme karşısında kentlerin rekabet avantajlarının artırılması ile yerele özgü değerlerin korunması ve iyileştirilmesi de temel amaçlar arasındadır. Stratejik mekânsal planlamanın hazırlık aşamalarında özel sektörden aktarılan bazı yöntem, teknik ve standartlar bulunmaktadır. Bunlar güçlü ve zayıf yanların ortaya konulduğu SWOT (GZFT) analizinin yapılması, bu analizi takiben kent için vizyon geliştirilmesidir. Özel sektörden aktarılan diğer özellikler stratejik planlamanın eyleme yönelik olması ve toplumların rekabetçi rollerini tanımlamasıdır. Stratejik planın hem genel bir fiziksel şeması, hem de farklı sektörlerde veya boyutlarda gelişim stratejilerini içeren yazılı bir belgesi vardır. Gedikli (2012), bu özellikleri ile stratejik planların pek çok ülkenin planlama sisteminde arazi kullanım planlarına yol gösteren üst çerçeveler olarak görüldüğünü belirtir.

Ülkemizde stratejik mekânsal planlama yaklaşımı mevzuat ve uygulama yönüyle henüz açıklığa kavuşturulmuş değildir. Stratejik planlama Bayındırlık ve İskân Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen Kentleşme Şurası toplantılarında ve bu toplantılar sonrasında yayınlanan Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2014) ile gündeme gelmiştir (kentges.gov.tr, 2013). Ülke ve bölge ölçeğinde stratejik mekânsal planlama yaklaşımı 644 sayılı Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile mevzuatımıza girmiş olup KENTGES'in 1 No'lu hedefi olan "Mekansal Planlama Sisteminin Yeniden Yapılandırılması" kapsamında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bünyesinde çalışmaları sürdürülmekte (kentges.gov.tr, 2013), ayrıca bakanlığın hazırlamış olduğu Plan Yapım Yönetmeliği Taslağı'nda Ülke ve Bölge Mekânsal Strateji Planları'nın tanımları yer almakta (csb.gov.tr, 2013), ancak bu tanımlar doğrultusunda uygulamaya yönelik mevzuat henüz netlik kazanmamıştır.

İZMİR KENTİNİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARININ PLANLAMA ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞİM KAPSAMINDA İRDELENMESİ

1/100.000 Ölçekli Manisa-Kütahya-İzmir Çevre Düzeni Planının Değerlendirilmesi

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından hazırlanan Manisa-Kütahya-İzmir (MKİ) Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (ÇDP) 14/08/2009 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu süre zarfında Şehir Plancıları Odası (ŞPO) tarafından planın iptali istemiyle açılan davada süreci devam ederken, askı süresince yapılan itiraz başvurularının değerlendirilmesi sonucunda Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmeliğin 9.maddesi kapsamında planda, uygulama hükümlerinde ve açıklama raporunda kurum ve kuruluşların gönderdiği yeni veriler çerçevesinde planda yapılan güncellemeler, planda maddi hataların düzeltilmesi ve uygulamada ortaya çıkan/çıkabilecek aksaklıkların giderilmesine ilişkin değişiklik yapılarak 20.09.2010 tarihinde tekrar onaylanmıştır. Ancak ŞPO itirazlarına ilişkin bir değişiklik olmadığı gerekçesiyle ÇDP'yi yargı denetimine taşımıştır.

Şehir Plancıları Odası tarafından açılan davada kısaca aşağıdaki nedenler yer almaktadır:

Plan sınırlarının belirlenmesinde mekansal bütünlük ilkesi bulunmadığı, sadece il idari sınırlarının dikkate alınması ile oluşan sınırların ne tam doğal havza sınırlarına ne de istatistikî bölge sınırlarına oturmamasının planın kapsadığı coğrafyada yer alan çok nitelikli tarım arazileri, zeytinlik alanlar, orman alanları, su havzaları vb korunması gerekli doğal değerlerin yok olmasına yol açacağı;

Planın kapsamı niteliğiyle politikalar planı olması gerekliliği doğurduğu ancak sektörlere ilişkin politikaları içermediği,

MKİ ÇDP plan açıklama raporunda; İzmir il sınırları içinde var olan onaylı Çevre Düzeni Planları'nın incelenmesi, bu planlar ile mevcut yerleşmelerin gelişiminin, mevcut arazi kullanım durumunun ve onaylanmış, yürürlükteki imar planlarının karşılaştırılması sonucu üretilecek plan kararlarının revize edilmesi gerekliliğinden bahsedilse de buna ilişkin herhangi bir açıklamanın veya plan kararının üretilmediği,

1/100.000 Ölçekli Manisa-Kütahya-İzmir Çevre Düzeni Planının 2025 yılı nüfus kestirimlerinin işaret ettiği ihtiyacın üstünde gelişme alanı öngören mevcut imar planlarının ve hatta mevzii imar planlarının aynen kabul edilerek plana aktarıldığı,

Planda plan dışı mevcut yapılaşmış alanların plana yerleşik alan veya gelişme alanı olarak dâhil edilmesinin, bu tür alanlardaki yapılaşmaları tümüyle yasallaştırması yönüyle sakıncalı olacağı,

Koruma kullanma dengesini gözeterek gelişmenin hedeflendiği çalışmada, kentsel yerleşmelerde hedef yıl için gereksinim duyulan alanlardan daha fazla alanın planlanarak yapılaşmaya açılmasının engellenmesi (...) temel yaklaşım olarak benimsensede yerleşimlerin imar planlarının planda aynen kabul edilmesinin büyük çelişki yarattığı,

Planda İBŞB için ve dışında yer alan ilçelere ilişkin yapılan 2025 yılı nüfus tahminlerinin bir önceki ÇDP ile karşılaştırıldığında tutarsızlıklar içerdiği,

Tarım alanları üzerinde mevzuata aykırı olarak planlanan sanayi alanlarının sürdürüldüğü hatta bazı OSB'lerin sınırlarının tarım alanlarına doğru genişletildiği,

Planın bütüncül plan yaklaşımıyla çeliştiği,

Bazı sektörel kararların yoğunluk artışına neden olacağı,

Özel Kanunlara tabi alanlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca onaylı planların bulunduğu alanlardaki planlar ile 1/100.000 ölçekli çevre düzeni planında ve plan hükümleri arasında bulunan farklılık ve çelişkilerin giderilmemesi, planlama ilkeleri ve kamu yararına hizmet edecek biçimde, ortak bir dil geliştirilmemesi nedeniyle planın bütünleştirilmediği,

Sonuç olarak, Çevre Düzeni Planı Manisa-Kütahya-İzmir olarak üç il idari sınırını kapsayan kapsamlı stratejik mekansal bir plan olması gerekirken, ortaya koyduğu plan kararlarının

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

temel sektörel politikaları içermediği, plan kararlarının ve kapsamının yetersiz kaldığı, genel arazi kullanım kararlarının korunması gereken temel doğal kaynakların korunmasına olanak vermemesi, geleceğe yönelik projeksiyonlarının temelsiz olması, mevcut planların irdelenmeden plana aktarılması, plan içindeki yetki ayrılıkları içeren noktalarda ortak dilin oluşturulmaması kısaca planın dinamik olmaktan uzak olması yeni gereksinimleri karşılayamaması, kamu yararına uygun olmadığı nedenleriyle planın iptali talep edilmiştir.

Dava süresince yapılan bilirkişi incelemesi ise itirazları kısmen destekleyen biçimdedir, Bilirkiş heyetince öncelikli olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca onaylanan Manisa-Kütahya-İzmir Planlama Bölgesi 1/100000 ölçekli Çevre Düzeni Planının mevzuatta tanımlanan plan türleri çerçevesindeki konumuna ilişkin irdeleme yapılmıştır. Kurulca dava konusu planın içeriği, niteliği, plan dili ve gösterim tekniği (...) bakımından bir strateji planı olmaktan çok kapsamlı plan anlayışı ve dili ile hazırlanmış bir üst ölçekli plan olduğunu belirtmektedir (ÇDP Bilirkişi Raporu, 2011). Diğer yandan ülkemiz planlama mevzuatında mekansal stratejik plan tanımı ve buna uygun olarak da bu planın kapsamı, içeriği, hazırlanma biçimi, yetkili kamu otoritesi, planlama dili ve gösterimi teknikleri belirtilmediği için, bugün dava konusu örnekte de yaşandığı gibi üst ölçek planlarla daha alt ölçektekiler birbirine benzemekte, aynı dil, teknik ve gösterimle yapıldığı için de planlama alanında kaos yaşanmaktadır” (ÇDP Bilirkişi Raporu, 2011, s.66). Gerek söz konusu planı hazırlayan Bakanlığın kanun ile verilen yetkisinin yönetmelikle aşılması üst ölçekli mekansal planlara dönüştürme çabası, gerekse hazırlanan planların mekansal strateji plan anlayışından uzak üst ölçekli kapsamlı plan örneği olması bakımından ve çözüm üretici olmaktansa kentsel arazi kullanımlarına odaklanmış olması nedeniyle, planın amacından oldukça uzak bir ürün olduğu vurgulanmıştır.

Öte yandan 1/100000 gibi bir üst ölçeğin çevreye, yerleşme sistemlerine, iktisadi faaliyetlere, ulaşım ağına, bölgesel altyapıya ilişkin stratejileri ve yapıları belirlemek için kullanılması gerekirken, söz konusu planın herhangi bir strateji belirlemeden kestirime dayalı bir yerleşme anlayışı oluşturulduğu, arazi kullanım ağırlıklı bir dile sahip olduğu belirtilmiştir. Yapılan inceleme Kütahya ilinin tarihsel olarak, ulaşım ilişkileri, havza özellikler ve etki alanı olarak bu planda yer almaması gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca kentsel kademelenmeye, etki alanlarına ilişkin hiçbir çözümlenme yapılmadan, amaçsız ve hedefsiz bir arazi kullanım planı düzenlendiği için de planlama ilkelerinden söz etmenin olanaksız olduğu belirtilmektedir. Gerek dava konusu 1/100.000 ölçekli plan gerekse Bakanlık tarafından yapılan ÇDP, gerekse İKBNİP ve bu planda yapılan revizyon planındaki nüfus öngörülerinin birbirlerinden önemli ölçüde farklılık göstermesinin temeli tespit edilememiştir. Sonuç olarak bilirkişi kurulu stratejik önem arz eden başlıca sorun tespitlerini; yapılan çalışmanın ekonomik karara dayandırılmadığı, ekonomik kararlar ile ekolojik kararların ilişkisini kurulmadığı, havza kavramının irdelenmeden akarsu niteliğine indirildiği, Kütahyanın zorlama bir kararlar İzmir-Manisa bölgesine dahil edildiği, iktisadi, sosyal strateji ve politikaların üretilmediği, bilgi tabanının doğru olmadığı, alt bölge tanımlarının herhangi bir ekonomik havza tanımı ile uyumunun yapılmadığı şeklinde yapmıştır (ÇDP Bilirkişi Raporu, 2011).

Sonuç olarak Danıştay 6. Dairesinin 2012/8225 sayılı kararı ile dava konusu Manisa-Kütahya-İzmir (MKİ) Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı'nın niteliği ve yönetmelik hükümleri gereğince Çevre Düzeni Planının ekolojik, kararların birarada düşünülmesine olanak veren ve strateji ve politika oluşturan bir plan niteliğinde bulunmadığı, veri tabanının doğru yansıtılmadığı, sağlıklı çevrenin oluşturulmasına yönelik hedef, ilke ve strateji üretmediği, bir strateji planından çok, alt ölçekli planların konusuna girebilecek alanların plana yansıtıldığı, ayrıca vizyonunun, amacının, hedeflerinin, stratejilerinin, ilkelerinin ve politikalarının açıklandığı ve bunlar doğrultusunda belirlenen projeksiyon nüfusuna, sektörel yapıya, alan büyüklüklerine, plan kararlarına, plan uygulama araçlarına,

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

kurumsal yapıya ve denetime ilişkin açıklamaların yapıldığı plan raporu ve açıklama raporunun bulunmadığı gerekçeleriyle ve planın mevzuata, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına ve kamu yararına uyarlılık görülmediğinden söz konusu Çevre Düzeni Planı iptal edilmiştir.

1/25.000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planının Değerlendirilmesi

Nazım plan çalışması kentsel bölge olarak adlandırılan İzmir kentinin Büyükşehir yasası (5216 sayılı yasa) ile genişleyen idari sınırlarını içine alacak bütünsellikte ele alınan İKBNİP, kapsadığı alan için üretilen ve makro kararları içeren üst ölçekli plandır (İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu-İKBNİP, 2008). 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu uyarınca 1/25.000 ölçekli İKBNİP İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 16.03.2007 tarih 01.315 sayılı kararıyla onaylanmış, plana yapılan itirazlar ve yargı kararları değerlendirilerek plan 29.05.2008 tarihinde Büyükşehir Belediye Başkanlığınca imzalanarak yürürlüğe girmiştir. İKBNİP'in onay süreci ile birlikte Şehir Plancıları Odası (ŞPO) ve vatandaşlar tarafından plana yönelik itirazlar yargı denetimine taşınmıştır. Yargı sürecinde İKBNİP, Plan Notları ve Plan Raporu Çevre ve Orman Bakanlığı'na hazırlanarak 14.08.2009 tarihinde onaylanan Manisa-Kütahya-İzmir Planlama Bölgesi 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, İKBNİP'na yapılan itirazlar ve ilgili kurumlardan alınan güncel bilgiler doğrultusunda revize edilerek hazırlanan 1/25.000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu (İKBNİPR) İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 16.10.2009 tarih 01.904 sayılı kararıyla onaylanarak yürürlüğe girmiştir (İKBNİPR, 2009). ŞPO tarafından planın revizyonu kapsamında da itirazlar tekrar idari yargıya taşınarak, İKBNİPR 2012 yılında yargı kararıyla iptal edilmiştir (İzmir 1.İdare Mahkemesi 2010/616E.-2012/743K.sayıllı kararı).

ŞPO'nun İKBNİPR'nuna ilişkin itirazlarından planlama anlayışına yönelik olanları şu şekilde özetlenebilir: İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planının, 1/25000 ölçekli olmasına rağmen, planın dilinin 1/25000 ölçeğine uygun olmaması, bazı alanlarda parsel ölçeğine dek inen plan kararları varken yer yer şematik bir dilin kullanılmasının plan dili bütünlüğünü bozduğu, farklı disiplinlerden uzmanların katılımını zorunlu kılan bu ölçek ve içerikteki bir planlama sürecininsadece mimarlık ve şehir planlama disiplinlerinden oluşan bir planlama ekibi ile oluşturulduğu, İKBNİP'da, halkın katılımının bir diğer zorunluluk ve sürece önemli bir katkısı olduğu ancak bu hususun plan hazırlama sürecinde yerine getirilmediği, ayrıca plan raporunda yer alan stratejilerin plan kararlarına yansıtılmadığı şeklindedir.

İKBNİP'nın Plan Açıklama Raporu'nda klasik nazım imar planı anlayışının arkasındaki bilgi donanımının, süreç özelliklerinin ve dilinin yetersiz kalacağı belirtilerek, planın esas itibarıyla uzun dönemli bir gelişme ve yönetim planı olmak zorunda olduğu, çok otoriteli ve çok yerleşmeli bir içeriğe sahip olmasının İKBNİP'nın hazırlanma yöntemini klasik nazım imar planı anlayışından ayıran en genel özelliği olduğu belirtilmektedir (İKBNİP, 2008). Böyle bir açıklama İKBNİP'nın klasik planlama anlayışında değilse hangi anlayışta hazırlandığı sorusunu gündeme getirmektedir.

İKBNİP'nın problemlerinin çözümündeki başarısı planın bir mutabakat planı olmasına bağlanmaktadır. Klasik nazım imar planı anlayışından farklı olarak, planın elde edilişi ve sağlıklı bir biçimde yönetimi aktörler arası demokratik müzakere süreçlerinin başarıyla işleyişlerine bağlı olduğu ve bu kapsamda örnek alınabilecek bir model bulunmadığından İKBNİP'nın bir model olabileceği belirtilmektedir. İKBNİP kamusal müzakereleri besleyerek planlama pratiğini yenileme iddiasındadır. Plan **iki temel kabulden** hareket etmektedir: **planlama pratiğinin yenilenmesi ve planlama faaliyetinin kamusal müzakere zeminine taşınması, planın iletişimsel eylem haline gelmesi.** "Bu nedenle planlama eylemi gücünü

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

klasik planlama anlayışında olduğu gibi araçsal rasyonaliteden değil, fakat iletişimsel rasyonaliteden alacak, böylece ‘müzakere etme zanaatı’nın nasıl zengin politika ve tasarım seçeneklerini mümkün kıldığı ortaya çıkacaktır” (İKBNİP, 2008:73).

“Planın bir diğer özelliği, içerik bakımından makro seviyeden mikro seviyeye kadar açılan bir yelpaze içerisinde politika, plan, program, proje hiyerarşisini özenle izlemesidir” (İKBNİP, 2008:73). Plan raporunda klasik nazım imar planı anlayışından farklı olarak iki temel özelliği belirtilmektedir: Birincisi, süresi bakımından herhangi bir hedef yılı belirtmemesi anlamında **açık uçlu** olması (geleceğin her türlü olasılığına cevap verebilecek esneklikte, pazarlık payı büyük ve sürekli olarak müzakerelere açık olması), ikincisi, “çok aktörlü bir ortamın gerektirdiği seviyede temsil kabiliyeti yüksek bir dil geliştirebilmiş olmasıdır” (İKBNİP, 2008:75). Hakim planlama paradigması uygulamalarında kullanılan dilin yetersiz kaldığı, planın geliştirdiği lejand, genel hükümler ve sektörel notlar, zenginliği ve çeşitliliği itibarıyla yeni bir planlama dilinin oluşturulması anlamında önemli olduğu vurgulanmaktadır. İzmir Kentsel Bölge ve Merkez Kent için belirlenen plan vizyonunda, tüm süreçlerin aşağıdan yukarıya, şeffaf, katılımcı ve aktif bir planlama anlayışı içerisinde, merkezi yönetim, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve gönüllülerle birlikte gerçekleştirilmesi, izlenmesi ve yönetilmesi İKBNİP’nin vizyonunun temel unsurları olarak belirlenmiştir (İKBNİP, 2008).

Aysel ve Göksu’ya göre (2008:39), **"İKBNİP, elbette 1980 öncesinin araçsal rasyonalite ve teknik akıl tarafından yönlendirilen ve katı hiyerarşik planlama sistemi içerisinde elde edilen planların değerlendirme süreçlerine tabi kılınamayacaktır."** Ancak çok aktörlü bir ortamda, iletişimsel rasyonalitenin ve müzakereci bir planlamanın daha anlamlı olduğu düşünülerek hazırlandığı ve mevcut yapı karşısında mücadele etmek zorunda olduğu belirtilen İKBNİP, araçsal rasyonalitenin klasik planlama anlayışı kapsamında değerlendirilmekten kurtulamamış, şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve kamu yararı yönlerinden hukuka uyarlı bulunmayarak yargı kararıyla iptal edilmiştir.

İKBNİPR’nun iptaline yönelik Şehir Plancıları Odası tarafından açılan davanın gerekçelerinden birisini, planın mevzuatın öngördüğü planlama kademelenmesine aykırı olması, üst ölçekli plan diliyle uyummayan parsel düzeyinde kararların üretilmesi oluşturmaktadır (Yüksel, 2013). Ancak yargı kararına konu bilirkişi raporunda, planın içeriği, niteliği, plan dili ve gösterim tekniği birlikte değerlendirildiğinde yapılan planın bir yapısal plan ya da strateji planı olmaktan çok kapsamlı plan anlayışı ve dili ile hazırlanmış bir nazım plan olduğu açıkça görülmektedir. Bir bütün olarak incelendiğinde, dava konusu nazım planın ilgili yasada belirtildiği gibi, arazi parçalarının, genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları genel çerçevesi ile göstermek üzere hazırlandığı belirtilmektedir. Bilirkişi kurulu dava konusu planın dilini ve gösterim tekniğini mevzuata uygun değerlendirmektedir (İKBNİP Bilirkişi Raporu, 2011). Ancak İKBNİP’nin plan raporu incelendiğinde, raporun stratejik mekânsal planlamanın bağlamsal boyutunun müzakereci demokrasi söylemini ve örgütsel boyutunun iletişimsel akılçılık kavramlarını içermesi nedeniyle plan stratejik mekânsal planlama anlayışıyla hazırlandığı izlenimini vermektedir. Diğer taraftan uygulamaya esas olan plan belgesi olduğundan, plan bilirkişi raporunda da belirtildiği gibi klasik nazım imar planı anlayışıyla hazırlandığı şeklinde değerlendirilmektedir.

1/25.000 Ölçekli İzmir Çevre Düzeni Planının Değerlendirilmesi

İKBNİPR'nun iptal edilmesi üzerine nazım plan ölçeğinde İzmir Büyükşehir Belediyesi’nce hazırlanan 1/25000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı 08.10.2012 tarihinde

* Bu bildiri Şehir Plancıları Odası adına düzenlenmiştir.

onaylanarak yürürlüğe girmiştir. İzmir Şehir Planları Odası ve vatandaşlarca yapılan itirazlar sonucu plan yargı sürecine taşınmış olup, süreç halen devam etmektedir.

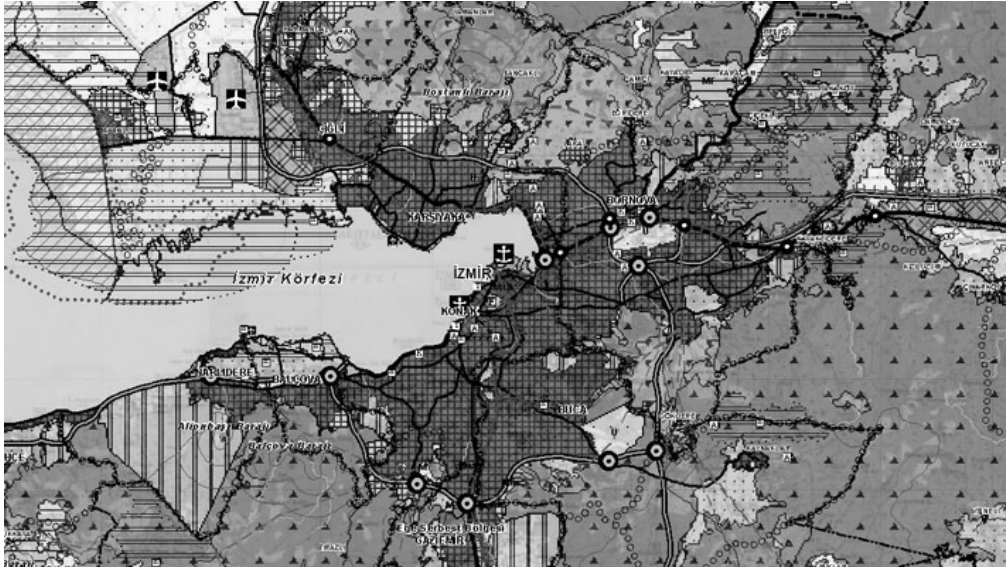
İzmir Büyükşehir Belediyesince hazırlanan İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı açıklama raporunda; büyükşehir sınırları içerisinde İzmir’de göç ve kentleşmenin getirdiği sorunların çözülmesi, sosyo-ekonomik ve mekansal hedeflerin yeniden tanımlanması, yatırım ve gelişme eğilimlerinin planlı olarak yönlendirilmesi, altyapı gelişmesi ve hizmet sunumunda rasyonellik sağlanması ve böylece planlı gelişmenin sürdürülmesi amacı ile Çevre Düzeni planı çalışmalarının başlatıldığı, ayrıca bahse konu plandaki temel amacın; yaşanan hızlı ve kontrolsüz kentleşmenin, parçacı ve sektörel planlamanın yarattığı sorunların ortadan kaldırılması, kentleşme ve sanayileşmenin kontrollü gelişiminin sağlanması, gelişmelerin sürdürülebilir kılınması, ekolojik dengeyi bozacak olası etkilerin engellenmesi, 2030 yılına kadar kültürel ve doğal değerlerin korunmasını sağlayacak biçimde gelişmenin yönlendirilmesi olduğu belirtilmiştir. Ancak ŞPO tarafından yapılan itirazında başlıca neden, İzmir bütünü için hazırlanan üst ölçekli tek plan niteliğinde olan, kentin gelişimini ve gelecekteki kullanım esaslarını belirlemesi gereken, düzenleyici ve özellikle yerel yönetim açısından önemli yönlendirici bir belge niteliğinde olan çevre düzeni planının hazırlanma sürecinde farklı disiplinlerin yer alması gerekliliğidir. İzmir bütünü için 2030 yılı hedefli bu ölçek ve içerikteki bir planlama sürecinde, kentin tüm bileşenlerinin (üniveriste/ilçe belediyeleri/ilgili bakanlıklar/STK vb.) katılımı mekansal stratejik plan süreci için kaçınılmazdır.

Plana yapılan itiraz ve eleştiriler genel olarak, planın kapsam olarak bütünselliği içermediği, hedeflerinin uygulanması konusunda yetersiz kalması, gerek gelişme alanlarında, gerekse yapılaşmış alanlarda, yürürlükte imar planları olsa bile bunların sorunlar ve potansiyeller bakımından üst ölçekli planlar hazırlanırken veya revize edilirken irdelenmesi gerekliliği aksine mevcut planların sorgulanmadan plana dâhil edilmesi, plan kararlarının temelini oluşturan nüfus kararlarının çelişkili olması ve yoğunluk kararlarının belirsiz bırakılması, yapılması önerilen meskûn alanlardaki sağlıklaştırma, yenilenmesi gereken alanların ve yapılaşma koşullarının tarifsizliği, kimi yerlerde parsel ölçeğinde plan kararları üretilirken bazı yerlerde şematik kullanımın plan dili bütünlüğünü bozacak nitelikte olması, izmir bütününe ilişkin ulaşım politikalarının göz ardı edildiği ve kimi verimli tarım alanlarında yeni ulaşım aksları oluşturulması, bölgesel plan kararlarında yenileme ve sağlıklaştırma alanlarına yönelik kararların alt ölçekli uygulama planlarına bırakılarak alanlardaki deprensellik ve afet risklerinin göz ardı edilmesi, davaya konu bazı projelerin söz konusu plan aracılığıyla yasallaştırılması, özel kanunlarla planlama yetkisi verilen alanlara ilişkin plan kararlarının irdelenmemesi şeklinde özetlenebilir.

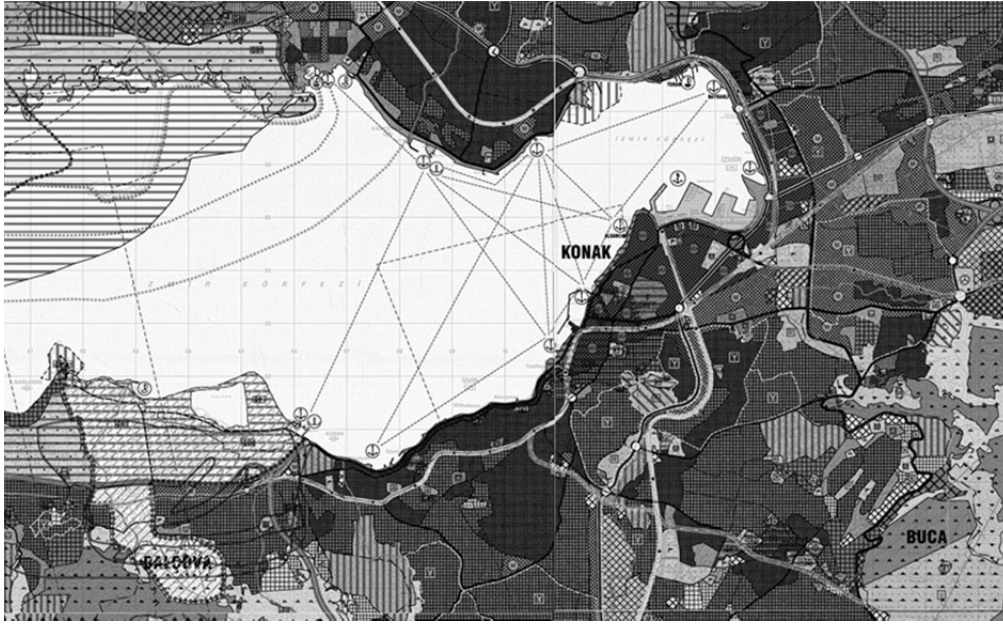
SONUÇLAR

Ülkemizde Mekansal Planlama Sisteminin Yeniden Yapılandırılması çalışmaları sürdürülmekte ve bu çalışmalar kapsamında planlama anlayışındaki değişim kapsamlı planlamadan stratejik planlamaya geçiş şeklinde gerçekleşmektedir. Ülkemizde yürürlükteki mevzuatta stratejik planlamaya yönelik tanımlar da daha az ayrıntı içermekte ve niteliksel olarak birbirinden farklılaşmamaktadır. Bu durum da üst ölçek planları ayrıntıları azaltılmış kapsamlı planlar olarak kavranmasına ve tanımlanmasına neden olmaktadır.

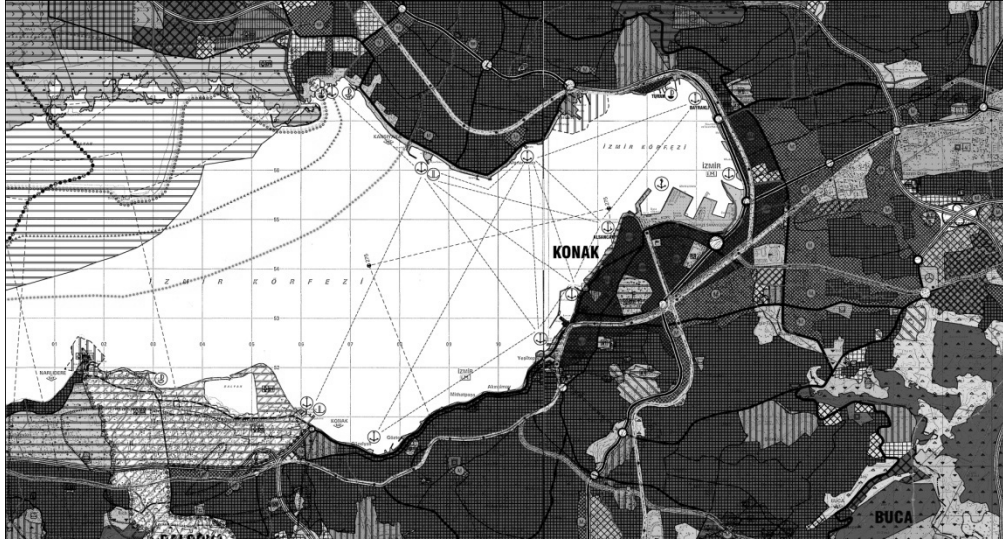
2011 yılında yapılan düzenlemelerde daha önce imar mevzuatımızda adı geçmeyen “ulusal ve bölgesel mekansal strateji planlarından” söz edilmektedir. Bu planların en üst ölçekli planlar olacağı ve strateji planları olarak hazırlanacakları mevzuatta belirtilmektedir. Ersoy, 2011, geçmiş planlama deneyimimizin tüm mekansal planların sonunda gelip ölçeği farklı fakat aynılaşmış fiziksel planlara dönüştürülmesi tehlikesini içerdiğini belirtir. Bu bağlamda uygulamadaki durum da bu anlayışı desteklemekte ve yerleştirmektedir. Aşağıda bir kısmı paylaşılan üç plan, aynı alanın üç ili kapsayan 1/100.000 ölçekli MKİ Çevre Düzeni Planı, 1/25.000 ölçekli İKBNİP ve 1/25.000 ölçekli İzmir Çevre Düzeni Planı'ndan alınmıştır. Görüleceği gibi üç plan arasında gerek gösterim dili, gerekse içerik açısından hemen hiçbir ayrım yoktur ve planlamada kademelenme ve kademeli birliktelik kavramlarının da bir anlamı kalmamaktadır. Bu planların hazırlanışında izlenen yöntem, kullanılan tekniklerle plan raporları ve notları bakımından da önemli bir fark olmadığı belirtilmelidir. Her üç plan da kapsamlı planlama anlayışı ile hazırlanmış planlardır ve gösterim teknikleri ve dili açısından yapısal ya da strateji planlarından uzak planlardır.

Şekil 1 100.000 Ölçekli İzmir-Manisa-Kütahya Çevre Düzeni Planı

Şekil 2 1/25.000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı

Şekil 3 1/25.000 Ölçekli İzmir Çevre Düzeni Planı

Planlama anlayışındaki değişim süreci tamamlanmamış olmakla birlikte İzmir kenti için değişen yasal mevzuatlar kapsamında planlama çalışmaları devam etmektedir. İKBNİP'nında olduğu gibi planlama çalışmalarında yeni arayışlara girilebilmekte ancak mevzuat yönüyle planlamadaki değişim süreci tamamlanmadığından belirsizlikler yaşanmakta ve klasik anlayıştan uzaklaşmamaktadır. İzmir kenti kapsamında hazırlanan üst ölçekli planlar olarak değerlendirmeye alınan 1/100.000 ölçekli MKİ Çevre Düzeni Planı, 1/25.000 ölçekli İKBNİP ve 1/25.000 ölçekli İzmir Çevre Düzeni Planı'nın her üçünün de kapsamlı planlama anlayışıyla ve aynılaşan bir dilde hazırlanmış olması stratejik planlama yaklaşımına yönelik düzenlemelerin acilen yapılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda da öncelikle stratejik mekansal planlamanın tanımlanması ve uygulanmasına yönelik yönetmeliklerin hazırlanması gerektiği ve bu düzenlemenin ise bir Bakanlığın kuruluş kanununda değil, yeni bir Mekansal Planlama ve İmar Kanununda yer alması gereken konular olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

Aysel, F. ve Göksu, S., "İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı'nın Değerlendirme Biçimi", *Ege Mimarlık Dergisi*, Sayı 64, Ocak 2008, s.36-39.

Camhis, M., *Planning Theory and Philosophy*, Tavistock, Londra 1979.

Ersoy, M., *Yerelden Ulusala Merkezileşerek Aynılaştan Planlama Anlayışı* (2011), Erişim Tarihi: 27 Eylül 2013, http://www.melihersoy.com/?page_id=198

Ersoy, M., *Planlama Kuramına Giriş*, Ersoy, Melih (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları* (2.baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2012a, s.9-34.

Ersoy, M., Günay, B. ve Keskinok, Ç., 1/25.000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu dava dosyasına ilişkin Bilirkişi Raporu, 21.04.2011.

Ersoy, M., Yazıcıgil, H. ve Günay, B., 1/100.000 ölçekli Manisa Kütahya İzmir Çevre Düzeni Planı dava dosyasına ilişkin Bilirkişi Raporu, 08.02.2011.

Ersoy, M., *Kapsamlı Planlama Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bugünü*, Ersoy, Melih (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları* (2.baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2012b, s.115-170.

Ersoy, M., *Kapsamlı Akılcı Planlama Kuramı*, Ersoy, Melih (Ed.), *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, Ninova Yayınları, İstanbul 2012c, s.180-182.

Ersoy, M., "6360 Sayılı Yasa ve Mekânsal Planlama Sorunları", *GAP Belediyeler Birliği Dergisi* 2013.

Friedman, J., *Planning in the Public Domain: From Knowledge to Action*, Princeton University Press, New Jersey 1987.

Gedikli, B., *Stratejik Mekânsal Planlama: Planlamada Yeni Arayışlar, Yöntemler ve Teknikler*, Ersoy, Melih (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları* (2.baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2012, s.237-290.

Göksu, S., "Stratejik Mekânsal Planlama ve İlişkisel Coğrafya Üzerine Düşünceler", *Planlama Dergisi*, 2008/3, Sayı 43, s.21-29.

İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı, 16.03.2007, 315 sayılı meclis kararı, 29.05.2008 tarihli onama.

İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Revizyonu, 16.10.2009, 01.904 sayılı Meclis kararı.

İzmir 1.İdare Mahkemesi, 2010/616E.-2012/743K.sayılı 05.04.2012 tarihli karar.

Şengül, T., *Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme*, Ersoy, Melih (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları* (2.baskı), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2012, s.59-114.

Tekeli, İ.(Ed.), *Akılcı Planlamadan Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009.

Tekeli, İ., "Türkiye Kent Planlamasının Yeniden Kurumsallaşmasını Düzenlerken Düşünülmesi Gerekenler Üzerine", *Planlama Dergisi*, 2012/3-4, Sayı 53, s.25-32.

TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu "Arazi Kullanım Planı Niteliğindeki "Manisa-Kütahya-İzmir Planlama Bölgesi 1/100.000 Ölçekli Çdp" basın açıklaması, 22.10.2011

Yüksel, N., (Şehir Plancıları Odası İzmir Şube Başkanı), 20 Eylül 2013.

http://www.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/Plan_Yapim_%20Yonetmeliği_Taslagi.rar (30.09 2013).

http://www.kentges.gov.tr/_dosyalar/sura_raporlari/kitap1.pdf (29.09.2013).

http://www.kentges.gov.tr/_dosyalar/kentges_tr.pdf (29.09.2013).

644 sayılı Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, RG: 4 Temmuz 2011, 27984